

De nasjonale forskningsetiske komiteene

Prinsens gate 18
0152 OSLO

Høring NESH fra Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, NTNU

Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap ved NTNU (SU-fakultetet) takker for muligheten til å kommentere NESH' reviderte retningslinjer. Retningslinjene er viktige, både som grunnlag for NESH egne vurderinger, for institusjonenes arbeid med å fremme gode forskningsetiske praksiser, og for den enkelte forskers refleksjon på området. Høringsprosessen har vært diskutert i SU-fakultetets forskningsutvalg, og instituttene har gitt spesifikke skriftlige høringsinnspill. De sentrale innspillene fra instituttene er innarbeidet i det felles forslaget. Instituttene har også blitt orientert om anledningen til å sende separate innspill hvis de ønsker det.

SU-fakultetet er positiv til at de grunnleggende forskningsetiske prinsippene er samlet i innledningen. Særlig vil vi fremheve avsnittet knyttet til «Ansvar for forskningsetikk» der det tydelig fremgår at alle inkludert forskere, institusjoner, og studenter, stipendiater og andre forskningsaktører har ansvar for å ha kjennskap til forskningsetikk.

For SU-fakultetet er det viktigste innspillet at retningslinjene ikke bør signalisere en normativ rangering av ulike forskningsmetoder og -tema, hvor den forskerinitierte grunnforskningen gis en høyere normativ status enn forskning som er orientert mot samfunnsutfordringer og mot involvering av ulike aktører utenfor forskningsinstitusjonene gjennom forskningsprosessen. SU-fakultetet mener at en rekke formuleringer i utkastet til reviderte retningslinjer signaliserer en slik normativ rangering av ulike typer forskningsprosjekt. SU-fakultetet vil derfor foreslå en rekke endringer. Samlet sett mener vi disse endringene vil styrke retningslinjene ved gjøre disse mer egnet som grunnlag for å vurdere nyere former for samarbeid, organisering og finansiering av forskning.

En endring i forhold til begrepsbruk er at SU-fakultetet foreslår at ordet «stipendiat» erstattes med «ph.d.-kandidat» gjennom hele teksten. Stipendiat rommer bare de som akkurat nå er i en stilling, mens ph.d.-kandidat dekker også de som ikke lenger er ansatt som stipendiat og de som skriver sin avhandling med tilknytning til en annen institusjon (f.eks. nærings-ph.d.).

Høringsnotatet oppgir ikke sidetall, men vi referer her til sidetallet i selve pdf-fila. Vi gjengir første teksten slik den står i utkastet, og deretter vårt forslag til endring.

Postadresse	Org.nr. 974 767 880	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
7491 TRONDHEIM	E-post: postmottak@su.ntnu.no	Dragvoll, Loholt Allé 87, Paviljong C	+47 73 59 19 00	Rune Dahl
	http://www.ntnu.no		Telefaks +47	Tlf: +47 73 59 16 37

All korrespondanse som inngår i saksbehandling skal adresseres til saksbehandlende enhet ved NTNU og ikke direkte til enkeltpersoner. Ved henvendelse vennligst oppgi referanse.

SU-fakultetets endringsforslag:

- I avsnittet GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER / Forskningens normer og verdier (side 5):

Utkast: *Forskning skal være relevant for ulike aktører i samfunnet, men uten at det går på bekostning av kvalitet og forsvarlighet*

SU-fakultetet foreslår: *Forskning skal være relevant for ulike aktører i samfunnet, i tråd med forventninger til ansvarlig forskning og innovasjon (RRI).*

Kommentar: Dette er et eksempel på at retningslinjene signaliserer et grunnsyn som er kritisk til relevanskriteriet. Vår formulering er mer nøytral, ved at den ikke har som utgangspunkt at relevans går på bekostning av kvalitet og forsvarlighet.

- I avsnittet GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER / Ansvar for forskningsetikken (side 6):

Utkast: *Ulike former for oppdragsforskning, samarbeidsprosjekter og brukermedvirkning kan bidra til uklar rollefordeling og uklare ansvarsforhold, og det må derfor være åpenhet om forholdet mellom oppdragsgivere, forskningsinstitusjoner og forskere.*

SU-fakultetet foreslår:

Oppdragsforskning stiller særskilte krav til en tydelig rollefordeling. Samarbeidsprosjekter, innovasjonsprosjekt og brukermedvirkning kan bidra til å styrke forskningens samfunnsrelevans. Både forskningsorganisasjoner og samarbeidspartnere utenfor UH- og instituttsektoren har et forskningsetisk ansvar i slike samarbeid.

Kommentar: Første del av denne setningen kan leses som negativt innrettet mot forskningssamarbeid mellom UH-sektoren og eksterne aktører.

- I avsnittet GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER / Ansvar for forskningsetikken (side 6):

Utkast: *Balansen mellom uavhengighet og styring må være etisk forsvarlig, noe som forutsetter ordninger som sikrer forskningens reelle uavhengighet – både at institusjonene er uavhengige og at forskerne er uavhengige innenfor institusjonene.*

SU-fakultetet foreslår:

Balansen mellom uavhengighet og styring må være etisk forsvarlig, noe som forutsetter ordninger som sikrer forskningens reelle uavhengighet – både at institusjonene er uavhengige og at forskerne opplever akademisk frihet innenfor institusjonene.

Kommentar: Det at «forskernes er uavhengige innenfor institusjonene» er en uklar formulering. SU-fakultetet mener meningen dekkes bedre av det mer innarbeidete (og UH-lovfestede) begrepet akademisk frihet.

- I avsnittet GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER / Ansvar for forskningsetikken (side 6):

Utkast: *Dersom forskere blander ulike roller i ett og samme prosjekt, kan det svekke både forskerens og forskningens troverdighet. I noen situasjoner kan konflikten mellom de ulike rollene være så sterk at de ikke kan kombineres.*

SU-fakultetet mener denne formuleringen bør innskjerpes og foreslår følgende:

Forskere skal ikke blande ulike roller i ett og samme prosjekt. Dette kan svekke forskningens troverdighet. Hvis en forsker også har andre roller i tilknytning til et prosjekt (for eksempel både forsker og behandler) må dette være klart beskrevet for å unngå rolleblending. I noen tilfeller vil ikke ulike roller la seg kombinere.

- I avsnittet GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER / Avgrensning og virkeområde (side 6):

Utkast: *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora er utviklet av forskere, i samspill med forskere, som et hjelpemiddel for forskere. Retningslinjene er utviklet over tid og er basert på innspill og erfaringer i møte med stadig nye utfordringer.*

SU-fakultetets forslag: *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora i sin gjeldende utgave er utviklet av Nasjonal forskningsetisk komite for samfunnsvitenskap og humaniora etter innhenting av innspill fra en omfattende høringsrunde i de relevante fagmiljøene høsten 2020. Første versjon av retningslinjene forelå XXXX (dato)*

Kommentar: Formuleringen i utkastet fremstår lite transparent og bør konkretiseres.

- I avsnittet FORSKERFELLESSKAPET / 2. Kollegiale forhold (side 10):

Utkast: *Forskerfellesskapet må opprettholde en fruktbar diskusjonskultur og en produktiv forvaltning av faglig uenighet også i offentligheten*

Spørsmål: Hva betyr "produktiv forvaltning" her?

Kan en alternativ formulering være: «*Forskerfellesskapet må diskutere og håndtere faglig uenighet i offentligheten*»

- I avsnittet FORSKERFELLESSKAPET / 3. Medforfatterskap (side 12):

Kommentar fra SU-fakultetet: hvis Vancouver-reglene skal nevnes eksplisitt, bør det være et tillegg etter formuleringen "*Bare de som faktisk har deltatt i utarbeiding av selve manuskriptet, forstått som selve skriveprosessen, bør stå som medforfatter(e).*"

SU-fakultetet foreslår å sette inn "*Krav 2, 3 og 4 i Vancouver-retningslinjene er ikke ment å skulle åpne for at de som oppfyller krav 1 skal kunne ekskluderes fra medforfatterskap. Alle som oppfyller krav 1 bør gis anledning til å oppfylle krav 2, 3, og 4.*"

- I avsnittet FORSKERFELLESSKAPET / 9. Deling av forskningsdata (øverste side 15):

Her brukes uttrykket "«så åpen som mulig", men dette oppfattes som krevende for mange forskere innenfor samfunnsvitenskap og humaniora som har kvalitative data med personopplysninger hvis ikke andre del av utsagnet også tas med, som er: "så lukket som nødvendig". Flere av SU-fakultetets institutter ønsker at retningslinjene i sammenheng med diskusjon om åpne data skal reflektere rundt de særskilte utfordringene som knytter seg til å tilgjengeliggjøre kvalitative data og data som inneholder personopplysninger. SU-fakultetet foreslår at retningslinjene reflekterer over dette viktige momentet, og som et minimum at formuleringen her endres til «*så åpen som mulig, så lukket som nødvendig.*»

Fra ett av SU-fakultetets institutter påpekes at praksiser rundt åpen data gjør at data som er samlet inn i en kontekst kan brukes i en helt annen kontekst. Dette kan medføre etiske utfordringer, som retningslinjene gjerne kan reflektere over. Samme institutt er opptatt av at det må gjøres de nødvendige etiske vurderinger i forbindelse med publisering av datasett i tilknytning til publiserte forskningsresultater.

- I avsnittet FORSKERFELLESSKAPET / 9. Deling av forskningsdata (side 15):

Utkast: *Etter en kortere periode bør materialet normalt gjøres åpent tilgjengelig*

Formuleringen er vag. SU-fakultetet foreslår: «*Materialet bør normalt gjøres åpent tilgjengelig så tidlig som mulig.*»

- I avsnittet FORSKERFELLESSKAPET / 9. Deling av forskningsdata (side 15):

Utkast: *Det kan være slik at vilkårene for samtykke er uklare eller at vilkårene i samtykket faktisk blokkerer for videre deling av konfidensiell informasjon*

SU-fakultetets forslag:

Det kan være slik at vilkårene i samtykket blokkerer for videre deling av konfidensiell informasjon

Kommentar: Første del bør endres, eller helst slettes. Vilkårene for samtykke bør ikke være uklare.

- I avsnittet FORSKNINGSDELTAERE / 14. Samtykke til å delta i forskning (side 18):

Her listes det opp en rekke forhold som må hensyntas ved innhenting av informert samtykke. Siste eksempel er: *menesker utsettes for skade eller urimelig belastning på grunn av forskningen.*

Kommentar: er dette et relevant punkt? Hvis noen utsettes for direkte skade eller urimelig belastning på grunn av forskningen, skal den vel ikke gjennomføres? [direkte skade og urimelig belastning er ikke i samsvar med krav som nevnes i punkt 29 under]

- I avsnittet FORSKNINGSDELTAERE / 14. Samtykke til å delta i forskning (side 20):

Fra et av våre institutt påpekes at det er viktig at det åpnes for at informanter som ikke er i stand til å gi et skriftlig samtykke, også skal kunne gi sitt samtykke til å delta i forskning. Dette kan for eksempel være muntlig, eller ved hjelp av tegnspråk.

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 36. Uavhengighet i forskning (side 34):

SU-fakultetet foreslår å slette følgende setning:

For å sikre den allmenne tilliten til forskning er det viktig å opprettholde «en armlengdes avstand» mellom forskning og andre interesser, både i forskningspolitikken og i organiseringen og finansieringen av enkeltprosjekter.

Begrunnelse:

Setningen er for generell og vag til at den gir noen god retningslinje. De øvrige formuleringene i avsnittet dekker det nødvendige meningsinnholdet. Dette kan leses som en indirekte normativ oppvurdering av den tradisjonelle grunnforskningen, som innebærer distanse (eller armlengdes avstand), og en tilsvarende nedvurdering av nyere former for organisering av forskning i samarbeid med andre samfunnsaktører, eller som er spesifikt rettet mot utvalgte samfunnsutfordringer. SU-fakultetet mener det er viktig at formuleringen om «armlengdes avstand» tas ut av retningslinjene.

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 37. Styring av forskning (side 35):

Utkast: *Eksterne partners forventning om kunnskapens nytte og relevans er legitim og ikke uforenelig med etisk forsvarlig forskning*

SU-fakultetet foreslår å endre dette til en nøytral formulering av samme meningsinnhold, i stedet for den negative formuleringen i utkastet:

Eksterne partners forventning om kunnskapens nytte og relevans er legitim og forenelig med etisk forsvarlig forskning. [Kommentar: i sammenheng med setningen som følger, blir det klart hvilke krav som ligger til grunn for dette utsagnet]

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 37. Styring av forskning (Fotnote 24):

Utkast: *Ved bestilling av forskning anbefaler NESH at aktører bruker Kunnskapsdepartementets «Standardavtale for forsknings- og utredningsoppdrag»*

Bør endres til:

Ved bestilling av oppdragsforskning eller utredninger anbefaler NESH at aktører bruker Kunnskapsdepartementets «Standardavtale for forsknings- og utredningsoppdrag»

Kommentar:

Dette er en upresis anbefaling fra NESH, gitt at KD helt eksplisitt påpeker at denne standardavtalen ikke skal brukes til bidragsforskningsprosjekt.

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 38. Oppdragsgivere og finansierer (side 36):

Utkast: *De har også ansvar for å sikre en tilstrekkelig grad av fri og uavhengig grunnforskning*

Her mener SU-fakultetet at det kan være misvisende å bruke "grunnforskning". Hvis det for eksempel er snakk om et privat firma eller en kommune som oppdragsgiver, kan det være et ambisiøst krav at de skal bidra til grunnforskning, i den forståelsen som normalt ligger til dette begrepet. SU-fakultetet foreslår derfor å endre siste ord til "forskning".

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 39. Samarbeidsprosjekter (side 36):

Utkast: *I samarbeidsprosjekter hvor man jobber mot et felles mål, men ikke har klare rammer som er definert på forhånd, kan legitime motsetninger og interessekonflikter lett bli underkommunisert, og forskeres uavhengighet kan komme under press.*

Setningen bør omformuleres, SU-fakultetet foreslår: *"I samarbeidsprosjekter hvor man jobber mot et felles mål, bør roller og rammer defineres på forhånd. Legitime motsetninger og interessekonflikter må adresseres. Forskerens uavhengighet må ivaretas."*

Kommentar:

I likhet med formuleringen på side 34 (armlengdes avstand) er dette et eksempel på den type generelle utsagn som signaliserer en kritisk grunnholdning til denne type samarbeid

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 40. Brukermedvirkning (side 37):

Utkastet til retningslinjer signaliserer en kritisk grunnholdning til brukermedvirkning:

"Formålet er å bedre forskningens kvalitet og relevans, men det kan oppstå forskningsetiske utfordringer, for eksempel knyttet til konfidensialitet, habilitet og interessekonflikter"

SU-fakultetets forslag:

"Brukermedvirkning kan bidra til å styrke forskningens kvalitet og relevans. Slik medvirkning stiller særskilte krav til forskningsetiske vurderinger, for eksempel knyttet til konfidensialitet, habilitet og det aktuelle utvalgets representativitet for den brukergruppen de skal representere."

Den neste setningen *"Ulike former for brukermedvirkning kan sette forskere under press, for eksempel i aksjonsforskning og medforskning"* kan slettes, ettersom meningen er fullt dekket av følgende setning: *"Både forskere og forskningsinstitusjoner har ansvar for å sikre forskningens uavhengighet, samt at alle som deltar i forskning forstår og følger anerkjente forskningsetiske normer."*

- I avsnittet ORGANISERING OG FINANSIERING / 44. Publiseringsetikk (side 39):

Under "Publiseringsetikk" - NESH tilkjenner et tradisjonelt grunnsyn med utsagn som *"Nye former for organisering og finansiering kan bidra til å sette forskningsetikken under press, også i forbindelse med vitenskapelig publisering."*

SU-fakultetet foreslår dette endret til *"Vitenskapelig publisering i fagfellevurderte publikasjoner, jf. Avsnitt 4 over, er en integrert del av forskningsprosessen, uavhengig av hvordan forskningen er organisert eller finansiert. Forskere og forskningsorganisasjoner må sørge for at resultater publiseres gjennom anerkjente vitenskapelige kanaler uten unødig forsinkelse."*

Med hilsen

Karoline Daugstad
Prodekan forskning

Erik Ingebrigtsen
seksjonssjef

I samsvar med fullmakt er dette dokumentet godkjent elektronisk og har derfor ingen fysisk signatur